

๑๒๕

๑๒๕

ตอนที่ 1

ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย

๑๒๕

บทนำ

กฎหมายคืออะไร

ความจริงกฎหมายเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของทุกคนตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย แต่ก็เป็นการยากที่จะให้คำจำกัดความของคำว่ากฎหมายเพื่อให้มีความหมายกว้างขวางเพียงพอโดยไม่จำเป็นต้องให้คำอธิบายเพิ่มเติมว่าโดยแท้จริงแล้วกฎหมายคืออะไร หรือหมายความว่าอย่างไร โดยเนื้อแท้แล้วกฎหมายคือ ส่วนหนึ่งของกฎเกณฑ์ (rules) ที่ควบคุมความประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ที่มีต่อกันภายในสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิกสังกัดอยู่ เป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องไม่ละเมิดและต้องปฏิบัติตาม ในที่นี้ต้องเข้าใจด้วยว่ากฎหมายหมายถึงรวมถึงกฎเกณฑ์ที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับหน่วยสังคมที่มนุษย์นั้นอาศัยอยู่ด้วย และในหมู่มนุษย์ที่มีอารยะแล้วกฎหมายยังถือว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางสังคมด้วยกัน กฎหมายในประการหลังสุดนี้ ได้แก่ สิ่งที่เรียกกันว่า กฎหมายระหว่างประเทศ (international law)

ปัจจัยที่สำคัญประการแรกสุดของกฎหมาย ได้แก่ การที่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม ถ้ามนุษย์แยกกันอยู่อย่างโดดเดี่ยว คงไม่จำเป็นต้องมีกฎหมาย ดังนั้น การมีกฎหมายย่อมหมายถึงว่ามนุษย์อยู่รวมกันเป็นองค์กรทางสังคม

มีผู้เห็นว่า สิ่งที่จะเป็นกฎหมายต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์⁽¹⁾ ดังนี้

- (1) ต้องมาจากวิสุทธิบุคคล
- (2) ต้องเป็นคำสั่ง คำบังคับบัญชาทั่วไป
- (3) ใช้ได้เป็นการตลอดไปจนกว่าจะมีการยกเลิก
- (4) ประชาชนจำต้องปฏิบัติตาม
- (5) มีบทบังคับ

กฎหมายจารีตประเพณีและกฎหมายอรรถลักษณะอักษร

คงได้กล่าวแล้วว่า กฎหมายเกิดมาพร้อมกับการที่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นองค์กรทางสังคม กฎหมายจึงเป็นสิ่งที่มิอยู่เคียงคู่กับชุมชนมาตั้งแต่เมื่อครั้งศึกษาวรรพ์แล้ว เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นหมู่

⁽¹⁾ อูทิส แตน โกลดิก กฎหมายอาญา ภาค 1 (ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมวิชาการ กรมอัยการ, 2525), หน้า 1-2

เหล่าย่อมต้องจำกัดความประพฤติของตนเองให้อยู่ในลักษณะที่จะไม่ไปก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น
ในขณะเดียวกันก็ต้องประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ชุมชนเห็นว่าดีงามด้วย การประพฤติปฏิบัติตนในสิ่ง
ที่ไปก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นในชุมชน ย่อมทำให้ผู้นั้นได้รับผลร้าย ข้อประพฤติปฏิบัติเช่นนี้ได้มี
การถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยการบอกเล่าของคนในชุมชนนั้น ๆ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง
จนกลายเป็นสิ่งที่เรียกกันว่า "กฎหมายจารีตประเพณี" (customary law)⁽¹⁾ เมื่อมนุษย์มีภาษาเป็นสื่อใน
การทำความเข้าใจซึ่งกันและกันและประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นมา จึงได้มีการนำเอากฎหมายมาเขียนเป็นลาย
ลักษณ์อักษรเป็นการชัดเจนแน่นอนเรียกว่า "กฎหมายลายลักษณ์อักษร" (written law) กฎหมาย
ลายลักษณ์อักษรที่มีความเก่าแก่ที่สุดได้แก่ ประมวลกฎหมายของกษัตริย์ฮัมมูราบี (Code of Hammurabi)
แห่งอาณาจักรบาบิโลน ซึ่งมีความเก่าแก่ประมาณว่าอยู่ที่ปี 2250 ถึง 2000 ปีก่อนคริสตกาล เป็นบท
บัญญัติกฎหมายที่สลักลงไบบนแผ่นศิลาโคโลไรต์ (diorite stone) ด้วยตัวอักษรคูนัม (cuneiform) หลัก
กฎหมายที่สำคัญในประมวลกฎหมายของกษัตริย์ฮัมมูราบีได้แก่ หลักการลงโทษระบบตาต่อตา ฟัน
ต่อฟัน (an eye for an eye, a tooth for a tooth) หรือที่เรียกกันว่า Lex Talionis เป็นบทลงโทษแก่ผู้
กระทำความผิดในลักษณะเดียวกันกับการกระทำแก่ผู้อื่น กล่าวคือ ถ้าหากมีการกระทำแก่ผู้อื่นใน
ลักษณะอย่างไร ผู้กระทำก็จะได้รับผลร้ายในลักษณะอย่างเดียวกัน ซึ่งการลงโทษในลักษณะเช่นนี้ได้รับการ
แก้ไขโดยกฎหมายของชาวฮิว (Jewish Law) ที่กำหนดว่า บิดาย่อมไม่ต้องรับโทษถึงตายเพราะการ
กระทำของบุตร บุตรก็ไม่ต้องรับโทษถึงตายเพราะการกระทำของบิดา มนุษย์ทุกคนต้องรับโทษถึงตาย
เพราะการกระทำบาปของตนเอง⁽²⁾ จึงเห็นได้ว่ากฎหมายชาวฮิวเน้นความรับผิดชอบทางอาญาว่าเป็นเรื่อง
เฉพาะตัว ไม่ใช่ความรับผิดชอบเนื่องมาจากครอบครัวหรือความเป็นญาติ กล่าวกันว่า กฎหมายของ
พวกชาวฮิวมีความเก่าแก่ไม่น้อยกว่าประมวลกฎหมายของกษัตริย์ฮัมมูราบี ประมาณ 800 ปีเศษ
กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่มีความสำคัญต่อกฎหมายปัจจุบันและมีความเก่าแก่รองลงมาอีกได้แก่
กฎหมายโรมัน (Roman Law) ซึ่งบัญญัติขึ้นมาเมื่อปี 451 ก่อนคริสตกาล รายละเอียดเกี่ยวกับกฎหมาย
ของกษัตริย์ฮัมมูราบีและกฎหมายโรมันจะได้มีการศึกษากันในภายหลัง

⁽¹⁾ คำว่ากฎหมายจารีตประเพณีตามกฎหมายอังกฤษ หมายถึง จารีตประเพณีที่ศาลยอมรับบังคับบัญชาให้ ดู R.W. LEAGE, Roman Private Law, (London: Mc Millan and Co. Limited, 1909) p. 2.

⁽²⁾ John Maxy Zane. The story of Law, (New York, Ives Washburn, Inc. 1928) p. 102.

ประวัติศาสตร์กฎหมายคืออะไร

ความจริงการศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายในประเทศไทยมีมาเป็นเวลานานแล้วก่อนที่จะมีการศึกษากฎหมายอย่างมีแบบแผนตามแบบอย่างประเทศตะวันตก เช่น ในกรณีของการตรากฎหมายลักษณะขบถศึกเมื่อ พ.ศ. 1996⁽¹⁾ มีการให้ตีพิมพ์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้ตรา 32 ประการ การประมวลกฎหมายตรา 3 ควาง เมื่อ พ.ศ. 2347⁽²⁾ ในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีการรวบรวมบรรดาคัวบทกฎหมายที่มีอยู่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาทั้งหมด และเมื่อมีการแก้ไขการปกครองแผ่นดินเมื่อครั้งรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์⁽³⁾ เป็นตัวอย่าง ทั้งนี้เพราะอาณาจักรสยามหรือประเทศไทยในปัจจุบันเป็นประเทศที่มีอารยธรรม ประเทศที่มีอารยธรรมล้วนแต่เป็นประเทศที่ปกครองด้วยกฎหมาย การศึกษาวิชาประวัติศาสตร์กฎหมายไทยตามแบบแผนการศึกษาสมัยใหม่มีขึ้นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีอาจารย์ผู้สอนเป็นชาวฝรั่งเศส คือ ศาสตราจารย์ ดร. ร. แลงการ์ด (R. Langar) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญกฎหมายชาวต่างประเทศที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงว่าจ้างให้เป็นที่ปรึกษากฎหมาย เมื่อศาสตราจารย์ ดร. ร. แลงการ์ด ได้ลาออกจากราชการและออกจากประเทศไทยช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็มีอาจารย์ผู้สอนประวัติศาสตร์กฎหมายไทยเป็นคนไทย คือท่านศาสตราจารย์พระยามนิตศาสตร์ไพศาลย์ ที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำหรับคณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น ก็มีศาสตราจารย์พระวรวงศ์วิบูลย์ (ม.ล. นภา ชุมสาย) เป็นผู้สอน อาจารย์ผู้สอนทั้ง 3 ท่าน ได้เขียนตำราประวัติศาสตร์ไทยไว้สำหรับนักศึกษาได้ใช้ในการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร. ร. แลงการ์ด ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย

พิมพ์ที่ บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด 2526⁽⁴⁾

ศาสตราจารย์ พระยามนิตศาสตร์ไพศาลย์ ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2501

ศาสตราจารย์ พระวรวงศ์วิบูลย์ (ม.ล. นภา ชุมสาย) ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2512

⁽¹⁾ ดูพระอัยการลักษณะขบถศึก

⁽²⁾ ดูข้อความทั่วไปในกฎหมายตรา 3 ควาง

⁽³⁾ ดูพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดินพระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรณาการ 2470

⁽⁴⁾ เป็นการพิมพ์ขึ้นมาใหม่จากต้นฉบับเดิม พ.ศ. 2491

นอกจากนี้ ยังมีตำราของผู้ทรงคุณวุฒิท่านอื่น ๆ อีก เช่น หนังสือประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ของหลวงสุทธานฤพุม ประวัติศาสตร์กฎหมายของ อาจารย์สวัสดิ์ ศรีถัมภ์ เป็นต้น

ตำราเหล่านี้อาจกล่าวได้ว่าเหมาะสำหรับผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายมาเป็นอย่างดีแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำราของท่านศาสตราจารย์ ดร. ร. แดงกาศ นั้น ใช้สำหรับการศึกษาระดับปริญญาโท จึงนับว่าอาจมีความยากลำบากสำหรับผู้เริ่มต้นศึกษาวิชาประวัติศาสตร์กฎหมายไทย และระบบกฎหมายหลักในเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นสกุลกฎหมายที่เกิดขึ้นในภาคพื้นยุโรปตะวันตก รวมทั้งประเทศอังกฤษ ซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่ สังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากประเทศไทย

กล่าวโดยทั่วไปแล้ว ปัจจุบันยังมีความเห็นที่แตกต่างกันว่าประวัติศาสตร์กฎหมายคืออะไร ในหนังสือประวัติศาสตร์กฎหมายของศาสตราจารย์พระยามิตติศาสตร์ไพศาลย์ กล่าวเป็นทำนองว่า การพูดว่ากฎหมายบทนั้นมีความคิดเห็นอย่างไร มีตำนานเกี่ยวพันกันประการใด มีความคิดเห็นเปลี่ยนแปลงอย่างไร คังนี้ไม่ใช่เรื่องของประวัติศาสตร์กฎหมาย แต่ดังกล่าวถึงว่าข้อบัญญัติลักษณะหนึ่งในสมัยเดิมกับสมัยนี้ว่าบังคับต่างกันอย่างไร ก็เรียกได้ว่ากล่าวถึงประวัติศาสตร์กฎหมาย⁽¹⁾

นักประวัติศาสตร์สมัยปัจจุบันมีความเห็นว่าประวัติศาสตร์กฎหมาย หมายถึง วิวัฒนาการของแนวความคิด (concept) หลักเกณฑ์ความประพฤติ (doctrines) และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ (rules) ที่มนุษย์ได้ก่อตั้งขึ้นเพื่อใช้ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม หลักเกณฑ์และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องแปรความตามเวลาและสถานการณ์ในขณะนั้น⁽²⁾

ผู้เขียนมีความเห็นว่าการศึกษากฎหมาย คือการศึกษาเหตุการณ์ในกฎหมาย ในเวลาและสถานการณ์ต่าง ๆ กัน ทั้งนี้เป็นการศึกษาเหตุการณ์ในกฎหมายที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนหมู่มาก ทำนองเดียวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ทั่วไป ว่ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น เกิดขึ้นเมื่อใด เกิดขึ้นที่ไหน และผลของเหตุการณ์เป็นอย่างไรบ้าง ตลอดจนค้นหาสาเหตุว่าทำไมจึงเกิดเหตุการณ์เช่นนั้น เพื่อคาดการณืถึงแนวโน้มของเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตด้วย

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประวัติศาสตร์กฎหมาย คือเหตุการณ์ในกฎหมายในเวลาและสถานที่ต่าง ๆ กัน แต่ไม่ได้หมายความถึงเหตุการณ์ในกฎหมายทุกกรณี หากแต่หมายถึงเหตุการณ์ในกฎหมายที่มีผลกระทบต่อคนหมู่มากทั้งในระดับสากล ระดับภูมิภาคหรือภายในเขตแดนประเทศหนึ่งประเทศใด เช่น

⁽¹⁾ พระยามิตติศาสตร์ไพศาลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2512) หน้า 21-22

⁽²⁾ Federick G Kempin, Jr., Historical Introduction to Anglo-American Law, (St. Paul, Minn West Publishing Co., 1973), p. 5

การบัญญัติกฎหมาย 12 ได้ะ ของอาณาจักร โรมัน เมื่อปี 450 ก่อนคริสตกาล การประมวลกฎหมายของ จักรพรรดิจัสติเนียน เมื่อปี ค.ศ. 528 หรือการก่อดัวของกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษ เมื่อปี ค.ศ. 1066 การประมวลกฎหมายตราสามดวงของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อจุลศักราช 1166 ซึ่งตรงกับปี พ.ศ. 2347 (1166 + 1181) เป็นต้น

ดังนั้น การศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายก็คือการศึกษาถึงเหตุการณ์ในกฎหมายที่มีผลกระทบต่อคน หมู่มาก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะทราบถึงที่มาของกฎหมาย การเปลี่ยนแปลง ผล และการดับสูญของ กฎหมาย และเพื่อให้เกิดความเข้าใจกฎหมายแต่ละยุคแต่ละสมัยให้ดีขึ้น อาจจำเป็นต้องศึกษาเหตุการณ์ ประกอบกฎหมายนั้น ๆ ด้วย จึงเห็นได้ว่ากฎหมายมีลักษณะคล้ายคลึงกับสิ่งมีชีวิตที่มีการเกิด เจริญเติบโต ชรภาพ และตายดับสูญไปในที่สุด

ในการศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมาย จำเป็นต้องได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้อง สำหรับข้อมูลทาง กฎหมายนั้นอาจได้มาจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ศิลปจารึก เช่น ศิลปจารึกของกษัตริย์อัมมูราบี ศิลปจารึกหลักที่ 1 (ศิลปจารึกพ่อขุนราม คำแหง) ศิลปจารึกหลักที่ 38 (กฎหมายลักษณะโจรสมัยสุโขทัย) เป็นต้น

2. เอกสารกฎหมาย ซึ่งมีอยู่ไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกสารกฎหมายเมื่อครั้งกรุงศรี ออยุธยา ซึ่งกล่าวกันว่าเขียนลงในกระดาษสมุดไทย ใบลาน หรือใบตาล เอกสารทางกฎหมายของไทย เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาอาจกล่าวได้ว่าแทบจะไม่มีเหลืออยู่เลย อย่างไรก็ตาม ทางหอพระสมุดวชิรญาณได้ เอกสารที่มีอายุย้อนหลังไปถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา 2 ฉบับเท่านั้น เป็นพระราชกฤษฎีกาในแผ่นดิน สมเด็จพระเพทราชา ปีชวด พ.ศ. 2242 แต่เป็นที่น่าเสียดายที่กฎหมายฉบับนี้เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับวัด ในจังหวัดพิจิตรเท่านั้น มิใช่เป็นบทบัญญัติที่ใช้เป็นการทั่วไป

เอกสารที่ถือกันว่าเป็นกฎหมายเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ ประมวลกฎหมายตรา 3 ดวง ที่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงให้บัญญัติขึ้นมาเมื่อ จุลศักราช 1166 (พ.ศ. 2347) เหตุผลที่ถือกันว่ากฎหมายตรา 3 ดวง เป็นกฎหมายเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา มีดังนี้

1). พระอัยการลักษณะต่าง ๆ ในกฎหมายตรา 3 ดวง ล้วนแต่บัญญัติว่า พระมหากษัตริย์ใน ยุคกรุงศรีอยุธยาเป็นผู้ทรงให้บัญญัติขึ้นมา เช่น ในพระอัยการลักษณะศั้วเมีย จะมีพระนามของสมเด็จพระ รามาริบัติ (พระเจ้าอู่ทอง) เป็นผู้ทรงบัญญัติขึ้นมาหรือ พระอัยการลักษณะนาพลเรือน จะมีพระนาม ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นผู้ทรงบัญญัติขึ้นมา เป็นต้น

2). ศักราชที่ปรากฏในพระอัยการลักษณะต่าง ๆ ในกฎหมายตรา 3 ดวง ล้วนแต่เป็น

ศักราชที่มีอายุย้อนหลังไปสมัยกรุงศรีอยุธยาทั้งสิ้น ศักราชในกฎหมายตรา 3 ดวง อาจเป็น พุทธศักราช จุลศักราช หรือมหาศักราช

3). ในการบัญญัติกฎหมายตรา 3 ดวง ซึ่งมีเนื้อหาถึง 1600 บท (มาตรา) เศษ คณะกรรมการที่ทำการตรากฎหมายดังกล่าวใช้เวลาไม่ถึง 1 ปี ก็สามารถดำเนินการเสร็จสมบูรณ์ ย่อมเป็นที่เข้าใจได้ว่า จะต้องอาศัยความรู้ทกฎหมายเดิมที่มีอยู่มาทำการชำระสะสางให้เรียบร้อย ให้ถูกต้องตามความยุติธรรมอย่างแน่นอน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น นักประวัติศาสตร์จึงถือเอากฎหมายตรา 3 ดวง เป็นกฎหมายเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาทุกประการ ซึ่งผู้เขียนมีข้อสังเกตว่าไม่มีใครเคยเห็นต้นฉบับพระอัยการลักษณะต่าง ๆ เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาที่นำมารวมไว้ในกฎหมายตรา 3 ดวง ว่ามีการบัญญัติไว้ในลักษณะอย่างไร และกฎหมายบางฉบับก็มีอายุห่างจากสมัยรัชการที่ 1 ถึงประมาณ 400 ปีเศษ ภาษาและสำนวนสมัยต้นกรุงศรีอยุธยากับสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ น่าจะมีความแตกต่างกัน อีกทั้งความยุติธรรมในสมัยหนึ่งอาจแตกต่างกับความยุติธรรมในอีกสมัยก็เป็นได้ ดังนั้น พระอัยการลักษณะต่าง ๆ ในกฎหมายตรา 3 ดวง น่าจะมีบางส่วนที่เป็นการบัญญัติขึ้นมาใหม่ หรือปรับปรุงขึ้นมาใหม่โดยอาศัยหลักกฎหมายเดิมก็เป็นได้

3. หนังสือที่เขียนเกี่ยวกับเรื่องราวของกฎหมาย ซึ่งได้แก่ คำรากกฎหมายที่เขียนขึ้นมาโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมาย พงศาวดาร จดหมายเหตุของชาวต่างประเทศ บันทึกคำพิพากษาของศาล เป็นต้น

ประโยชน์ของการศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมาย

มักจะมีคำถามเสมอว่าเรียนประวัติศาสตร์กฎหมายไปเพื่ออะไร และจะได้ประโยชน์อะไรจากการเรียนประวัติศาสตร์กฎหมาย ในเมื่อเรียนไปแล้วก็เอาไปประกอบอาชีพโดยตรงไม่ได้

เหตุที่ต้องเรียนประวัติศาสตร์กฎหมายก็เพราะวิชาประวัติศาสตร์กฎหมายเป็นองค์ประกอบสำคัญของวิชานิติศาสตร์เช่นเดียวกับร่างกายของมนุษย์ซึ่งประกอบด้วยอวัยวะต่าง ๆ หากขาดอวัยวะที่ไม่สำคัญบางอย่างไปชีวิตก็ยังคงดำรงอยู่ได้ หากขาดอวัยวะที่สำคัญไปชีวิตก็ไม่อาจดำรงอยู่ได้ วิชาประวัติศาสตร์กฎหมายก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน หากไม่เรียน ไม่ศึกษา ก็สามารถประกอบวิชาชีพทางกฎหมายได้ และถ้าหากได้ศึกษาวิชาประวัติศาสตร์กฎหมายก็จะทำให้เข้าใจกฎหมายได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทำให้เข้าใจวิวัฒนาการของกฎหมายและเจตนารมณ์ของกฎหมายได้ดีขึ้น

1. กล่าวกันว่ากฎหมายเป็นเรื่องของประสบการณ์ บางครั้งบทบัญญัติของกฎหมายก็ไม่ได้เป็นไปตามหลักตรรกวิทยา บางครั้งต้องอาศัยประวัติศาสตร์มาอธิบายถึงที่มาของบทบัญญัติกฎหมาย

จึงจะเข้าใจถึงเหตุผลของกฎหมาย เช่น ในขณะที่ประเทศต่าง ๆ ศาลทั้งหลายเป็นองค์กรอิสระ แต่ศาลยุติธรรมของไทยกลับเคยสังกัดกระทรวงยุติธรรม⁽¹⁾ ซึ่งเป็นองค์กรของฝ่ายบริหาร ดังนั้น ถ้าหากเราต้องการจะทราบว่าเพราะเหตุใดศาลยุติธรรมของไทยเคยสังกัดกระทรวงยุติธรรม เราก็ต้องไปศึกษาในประกาศจัดตั้งกระทรวงยุติธรรม ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434) หรือเพราะเหตุใดศาลหลวง (Royal Court) ของประเทศอังกฤษจึงมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เพราะเหตุใดประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งมีรัฐสภา (Congress) ประกอบด้วยวุฒิสภา (The Senate) และสภาผู้แทนราษฎร (House of Representatives) ในขณะที่รัฐสภาของประเทศอังกฤษ (Parliament) ประกอบด้วยสภาขุนนาง (House of Lords) และสภาสามัญ (House of Commons) ตัวอย่างต่าง ๆ เหล่านี้คงต้องนำประวัติศาสตร์มาอธิบายจึงจะสามารถตอบคำถามต่าง ๆ ข้างต้นได้ ณ จุดนี้ประวัติศาสตร์หนึ่งหน้าย่อมมีค่ามากกว่าตรรกวิทยาหนึ่งเล่ม

2. ทำให้เราทราบถึงที่มาแห่งหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ของกฎหมาย เช่น ทำให้เราทราบว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยแบ่งทรัพย์ออกเป็น ทรัพย์มีรูปร่าง และทรัพย์ไม่มีรูปร่าง โดยแบ่งออกเป็นอสังหาริมทรัพย์ และสังหาริมทรัพย์ตามแบบอย่างกฎหมายโรมัน ในขณะที่กฎหมายไทยแต่เดิมเคยแบ่งทรัพย์ออกเป็น ทรัพย์มีวิญญาณ (วิญญาณกทรัพย์) และทรัพย์ไม่มีวิญญาณ (อวิญญาณกทรัพย์) เป็นต้น

3. ทำให้เราทราบเจตนารมณ์ และขอบเขตของกฎหมาย ผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายย่อมทราบถึงเจตนารมณ์ของกฎหมาย และขอบเขตของกฎหมายเป็นอย่างดี การรู้เจตนารมณ์ และขอบเขตของกฎหมาย ทำให้สามารถใช้กฎหมายได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการตีความกฎหมายตามตัวอักษรขัดกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย เราต้องถือตามเจตนารมณ์ของกฎหมายเป็นสำคัญยิ่งกว่าความหมายของกฎหมายตามลายลักษณ์อักษร⁽²⁾

4. ทำให้เราทราบถึงที่มาของรูปแบบการปกครองของประเทศต่าง ๆ ตลอดจนความเชื่อมั่นและความมุ่งมั่นในการพัฒนาของแต่ละประเทศ

5. ทำให้ทราบถึงวิธีการต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดกันขึ้นเพื่อแก้ปัญหาสังคมในกาลเวลาและสถานที่ที่แตกต่างกัน

6. ประวัติศาสตร์กฎหมายนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรมโลก การศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายย่อมทำให้เราได้ศึกษาอารยธรรมโลกโดยปริยาย

⁽¹⁾ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ. ศ. 2477 มาตรา 1

⁽²⁾ หุดศ แสงสุทธิ, คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล, (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2527), หน้า 53

ส่วนที่ 1

กฎหมายสมัยสุโขทัย

บทที่ 1

กฎหมายพ่อขุนรามคำแหง

ข้อความทั่วไป

ในสุวรรณภูมิอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยในปัจจุบันนี้ เดิมเป็นที่ตั้งของอาณาจักรต่าง ๆ เช่น อาณาจักรทวารวดี อาณาจักรศรีวิชัย อาณาจักรหริภุญชัย อาณาจักรเชียงแสน อาณาจักรล้านนาไทย อาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรอยุธยา เป็นต้น ในแต่ละอาณาจักรยังประกอบด้วยชนเผ่าเชื้อสายต่าง ๆ กัน การที่กล่าวว่าอาณาจักรไทยปัจจุบันสืบต่อมาจากอาณาจักรไทยใด หรือเผ่าชนเชื้อสายใด เป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนือการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์กฎหมายไทย แต่เป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักประวัติศาสตร์ว่า อาณาจักรไทยปัจจุบันสืบเนื่องมาจากอาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรล้านนาไทย และสุดท้ายได้แก่ อาณาจักรอยุธยา

เนื่องจากพ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 1826 และได้ทรงจารึกพระราชประวัติและเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับเมืองสุโขทัยรวมทั้งข้อความที่มีลักษณะเป็นกฎหมายไว้ในศิลาหลักหนึ่ง ซึ่งนิยมเรียกกันว่า "ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง" บ้าง หรือ "ศิลาจารึกหลักที่ 1" บ้าง

ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง จึงนับว่าเป็นหลักฐานทางกฎหมายที่เป็นภาษาไทยฉบับแรกของไทยก็ว่าได้ จึงสมควรที่จะศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายไทยตั้งแต่รัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงแห่งอาณาจักรสุโขทัยเป็นต้นมา

ในยุคสุโขทัยมีกฎหมายอยู่ 3 ฉบับที่จะต้องศึกษา คือกฎหมายพ่อขุนรามคำแหง กฎหมายลักษณะโจรสมัยสุโขทัย (ศิลาจารึกหลักที่ 38) และมังรายศาสตร์ (กฎหมายของพระเจ้ามังราย)

ข้อความในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงที่มีลักษณะเป็นกฎหมาย

กฎหมายของพ่อขุนรามคำแหงเป็นบทบัญญัติกฎหมายที่แปลความจากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ในหนังสือประวัติศาสตร์กฎหมายไทยของศาสตราจารย์ ดร. ร. แลงการ์ด ไม่ได้กล่าวถึงศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงว่ามีลักษณะเป็นกฎหมายแต่ประการใด ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่าบุคคลแต่ละคนอาจมีความเห็นที่แตกต่างกันว่า สิ่งใดเป็นกฎหมายหรือไม่ แต่ที่แน่นอนก็คือ ท่านศาสตราจารย์ ดร. ร. แลงการ์ด มีความเห็นว่า ศิลาจารึกหลักที่ 38 (กฎหมายลักษณะโจรสมัยสุโขทัย) เป็นกฎหมาย

เหตุที่ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศิลาจารึกหลักที่ 1 อาจเป็นเพราะเหตุว่า ในการจัดพิมพ์ศิลาจารึกของสยามประเทศครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2467 นั้น คงจะเห็นว่า ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงหลักนี้เป็นศิลาจารึกที่มีความสำคัญอยู่หลายประการด้วยกัน เช่น ทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ภาษาศาสตร์ วัฒนธรรม เป็นต้น จึงได้จัดให้ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงอยู่ในลำดับที่หนึ่งในการพิมพ์ครั้งนั้น เป็นเหตุให้นิยมเรียกกันว่า "ศิลาจารึกหลักที่ 1" หรือ "ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง"

นักกฎหมายในปัจจุบัน โดยมากเห็นว่าศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมีข้อความที่เป็นกฎหมายอยู่หลายลักษณะแตกต่างกันไป บ้างก็กล่าวว่ามีอยู่ 4 ลักษณะ บ้างก็ว่ามีมากกว่านั้น สุดแต่ความเห็นของแต่ละท่าน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาตามเนื้อความในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงแล้ว มีข้อความที่มีลักษณะเป็นกฎหมายดังนี้

1. กฎหมายภาษี จากข้อความในศิลาจารึกที่ว่า "เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในไพร่สุ่ทาง" คำว่า จกอบ เป็นภาษาเขมร แปลว่าภาษีชนิดหนึ่งเก็บแก่ผู้นำสัตว์หรือสิ่งของไปขายในที่ต่าง ๆ บางครั้งก็เรียกว่า จังกอบ ในอาณาจักรสุโขทัย ก่อนรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงไม่ปรากฏว่ามีวิธีการจัดเก็บจังกอบอย่างไร แต่ก็น่าจะเทียบเคียงกับวิธีการจัดเก็บจังกอบในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้ว่า ทิ้งให้ตั้งค่านตามถนนหนทาง ทั้งทางน้ำและทางบก ทางน้ำเก็บจากเรือบรรทุกสินค้า ส่วนทางบกนั้นเก็บจากเกวียนบรรทุกสิ่งของ โดยให้นับสิ่งของสินค้าให้ครบสิบแล้วหยิบเป็นจังกอบเสียหนึ่ง ถ้าสิ่งของสินค้าไม่ครบสิบชิ้น ไม่ให้เอาจังกอบเลย⁽¹⁾

การเก็บภาษีจังกอบในสมัยสุโขทัยน่าจะนำไปเพื่อใช้จ่ายในกิจการต่าง ๆ ดังนี้

- 1) สร้างบ้าน แปลงเมือง สร้างปราสาท พระราชวัง กำแพงเมือง ป้อม ค่าย คู ปราการต่าง ๆ

⁽¹⁾ พระอัยการลักษณะอาญาหลวง บทที่ 122

2) บำรุงพระพุทธศาสนา สร้างวัดวาอาราม พระสถูป พระเจดีย์ วิหาร พระพุทธรูป เป็นต้น

3) จัดหาอาวุธยุทโธปกรณ์ และมิดคาบ หอก ช้างศึก ม้าศึก เป็นต้น

เมื่อพ่อขุนรามคำแหงทรงให้แจ้งการตั้งเมืองขึ้นแก่จังกอบแล้ว มีข้อสงสัยกันว่าจะนำรายได้จากที่ใดมาเพื่อใช้จ่ายในกิจการต่าง ๆ ช้างคัน บ้างก็กล่าวว่า อาจได้มาจาก ส่วย⁽¹⁾ หรืออากร⁽²⁾ ต่าง ๆ บ้างก็กล่าวว่า อาจได้มาจากเครื่องราชบรรณาการที่เจ้าประเทศราชนำมาถวายตามพระราชประเพณี อย่างไรก็ตาม มีนักประวัติศาสตร์บางท่านเห็นว่าเมื่อพ่อขุนรามคำแหงทรงให้แจ้งแก่จังกอบแล้ว เมืองสุโขทัยก็เป็นเมืองปลอดภาษี

2. กฎหมายซื้อขาย การซื้อขาย คือการนำเงินตราไปแลกเปลี่ยนกับสินค้า ดังข้อความในศิลาจารึกที่ว่า "เพื่อนจูงวัวไปค้าขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงินค้า ค้าทองคำ"

ข้อความในศิลาจารึกแสดงให้เห็นว่าผู้คนในอาณาจักรสุโขทัยค้าขายอะไรกันบ้าง และใช้อะไรเป็นพาหนะในการขนส่งสินค้าเพื่อนำไปขายในที่ต่าง ๆ ภายในประเทศ ใช้เรือนำด้วยขามสังคโลกไปขายยังต่างประเทศ ดังปรากฏมีการค้นพบเครื่องถ้วยชามสังคโลกในบริเวณอำเภอไทย สำหรับเงินตราที่นำมาใช้เป็นสื่อกลางของการแลกเปลี่ยนกับสินค้าได้แก่เบี้ย

ประเด็นที่น่าสนใจคือ นอกจากการซื้อขายแล้วในอาณาจักรสุโขทัยมีการทำสัญญาประเภทอื่น ๆ หรือไม่ เช่น การกู้ยืม การค้ำประกัน การจ้างแรงงาน จ้างทำของ หรือเข้าหุ้นกันทำการค้าหาทำไร สัญญาประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ปรากฏว่ามีการแสดงไว้ในศิลาจารึกหลักที่ 1 อย่างไรก็ตาม ถ้าหากจะพิจารณาจากกฎหมายของพระเจ้ามังรายหรือมังรวิโรจศาสตร์ซึ่งเป็นกฎหมายยุคเดียวกันกับกฎหมายพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยและเมืองเชียงใหม่ก็อยู่ไม่ห่างไกลกันนัก นอกจากนี้ตามพงศาวดารยังกล่าวไว้ว่า พ่อขุนรามคำแหง กับพ่อขุนมังรายทรงเป็นพระสหายกัน ถ้าหากจะพิจารณาในมังรายศาสตร์ จะพบว่ากฎหมายของพ่อขุนมังรายได้อาศัยมูลคติวิวัฒนาการในกัมภีร์พระธรรมศาสตร์มาเป็นหลักเกณฑ์ในการบัญญัติกฎหมาย มีการกล่าวถึงการเข้าหุ้นกันทำการค้าหาทำไร การกู้ยืม การจ้างแรงงาน จ้างทำของ ฯลฯ เมืองสุโขทัยในยุคเดียวกันก็น่าจะมีสัญญาประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วด้วย

3. กฎหมายลักษณะมรดก โดยทั่วไปมรดก คือทรัพย์สินที่ตกทอดแก่บิดามารดา ภรรยา

⁽¹⁾ ส่วย แปลว่า ของที่เรียกเก็บจากพื้นเมืองส่งเป็นภาคหลวง ตามวิธีเรียกเก็บภาษีอากรในสมัยโบราณ เงินช่วยราชการตามที่กำหนดเรียกเก็บจากราษฎรชายที่มีได้รับราชการทหารเป็นรายบุคคล รัชูปการก็ว่า

⁽²⁾ อากร แปลว่า ค่าธรรมเนียมอย่างหนึ่งที่รัฐบาลเรียกเก็บ เช่น อากรวังนก อากรมหรสพ

ถูก และบรรดาที่น้องและญาติทั้งหลายถ้าหากจะมองในแง่ที่ผู้ตายเป็นหัวหน้าครอบครัว ในศิลาจารึกมีข้อความในเรื่องมรดก ดังนี้

“ไพร่ฟ้าหน้าใส ถูกเจ้าถูกขุนผู้ใดแต่ ดั้มหายตายกว่า เข้ายเรือนพ่อเชื้อ เชื้อคำมัน ช้างขอกถูก เมียเมียข้าว ไพร่ฟ้าข้าไทย ป่าหมากป่าพดู พ่อเชื้อมันไว้แก่ถูกมันสิน”

จากข้อความในศิลาจารึก (1) ผู้ที่อาจมีทรัพย์สินมรดก ได้แก่ ทุกผู้คนในอาณาจักรสุโขทัย ไม่ว่าจะ เป็นราษฎรธรรมดา หรือเป็นลูกเจ้าลูกขุนก็ตาม (2) ทรัพย์สินมรดก ได้แก่ บ้านเรือน เสื้อผ้า⁽¹⁾ ฉางข้าว บริวาร ป่าหมาก ป่าพดู จึงเห็นได้ว่าทรัพย์สินมรดกของผู้ที่ถึงแก่ความตาย ได้แก่ ทั้งสังหาริมทรัพย์ และ อสังหาริมทรัพย์ ถ้าหากจะมองการแบ่งทรัพย์สินออกเป็นประเภทตามกฎหมายปัจจุบัน แต่ตามความเป็นจริงกฎหมายไทยสมัยก่อนมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายไทยแบ่งทรัพย์สินออกเป็นวิญญาณทรัพย์ (ทรัพย์สินวิญญาณ) และอวิญญาณทรัพย์ (ทรัพย์สินไม่มีวิญญาณ) (3) ผู้มีสิทธิได้รับ ทรัพย์สินมรดกตามกฎหมายพ่อขุนรามคำแหงได้แก่ บรรดาลูก ๆ ของผู้ตายเท่านั้น ถ้าหากจะเทียบกับ กฎหมายของพระเจ้ามังราย ผู้มีสิทธิได้รับมรดกของผู้ตาย นอกจากบรรดาลูก ๆ ซึ่งอาจเป็นทั้งลูกเมีย หลวง ลูกเมียน้อย และข้าหญิงชาย เมียของผู้ตายซึ่งอาจเป็นเมียหลวงหรือเมียน้อยก็ได้ ถ้าตัวและ เมียหลวงตาย เมียหลวงไม่มีลูก เมียน้อยก็ไม่มีลูก ให้มรดกตกได้แก่ เมียน้อย และญาติของเมียน้อย ตาม กฎหมายตรา 3 ดวง ถ้าผู้ตายมีนาตั้งแต่ 400 ไร่ ต้องแบ่งทรัพย์สินมรดกออกเป็น 4 ภาค (1) ภาคหลวง (2) ภาคบิดามารดา (3) ภาคภริยา (4) ภาคญาติ ทำให้ทรัพย์สินมรดกของผู้ตายตกได้แก่คนจำนวนมาก เมื่อ เปรียบเทียบกันระหว่างกฎหมายมรดกของพ่อขุนรามคำแหง กฎหมายของพระเจ้ามังราย และพระ อัยการลักษณะมรดกของกฎหมายตรา 3 ดวง จะเห็นได้ว่า กฎหมายลักษณะมรดกของพ่อขุนรามคำแหง แบ่งทรัพย์สินมรดกให้แก่ลูกเท่านั้น ย่อมทำให้ผู้ได้รับทรัพย์สินมรดกสามารถมีทุนทรัพย์เพียงพอในการประกอบ ทำกิจการต่าง ๆ น่าจะสอดคล้องกับกฎหมายปัจจุบัน ซึ่งถ้าเจ้ามรดกมีลูกย่อมคัดทายาทในลำดับถัดไป

4. กฎหมายวิธีพิจารณาความ กฎหมายวิธีพิจารณาความ หมายถึง วิธีการบังคับการตาม กฎหมายของศาล มีผู้กล่าวว่า ในอาณาจักรสุโขทัยไม่มีศาล อย่างไรก็ตาม ศาลอาจตั้งอยู่ ณ ที่ใด ๆ ก็ได้ ไม่จำเป็นต้องมีสถานที่ทำการเป็นการถาวร สำหรับวิธีการพิจารณาคดีความนั้น ในศิลาจารึกมีข้อความ ว่า **“ไพร่ฟ้าถูกเจ้าถูกขุน คิแลคิแลคแหมกแหมกร้างกัน ฮวหูกแก้นั้ว ซึ่งแต่งความแก่ข้าด้วยเชื้อ บ่เข้าผู้ชัก มัก ผู้ช่อน เห็นข้าวทำนบใคร่พิน เห็นอินทำนบใคร่เคียด”** ข้อความในศิลาจารึกแสดงให้เห็นว่า (1) บุคคล

⁽¹⁾ เสื้อผ้า หมายถึง เสื้อที่ปักด้วยคันทองคำ

ย่อมมีความเสมอภาคกันในกฎหมาย (2) การตัดสินใจคดีต้องมีการสอบสวนให้ต้องแท้ก่อน (3) ผู้มีอำนาจ
ตัดสินใจคดีความต้องตั้งอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริตไม่เข้ากับผู้กระทำความผิด ไม่ให้เกิดความโลภใน
ทรัพย์สินของผู้อื่น

บทหนึ่ง

5. กฎหมายเกี่ยวกับการร้องทุกข์ ในส่วนที่ไม่ใช่คดีความ หากราษฎรมีความเดือดร้อนใน
เรื่องอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นเรื่องความทุกข์กายทุกข์ใจที่ไม่อาจพึ่งพาผู้หนึ่งผู้ใดได้ ก็ให้ไปร้องทุกข์ต่อพ่อขุน
รามคำแหงได้ โศภ "ปากประตูมีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้ หัน ไพร่ฟ้าหน้าปาก กตางบ้านกตางเมือง มีด้อย
มีความเจ็บท้องข้องใจ มันจักกล่าวถึงเจ้าถึงขุนไว้ ไปถันกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหง
เจ้าเมืองได้ยินเรียกเมื่อถามสวนความแก่มันด้วยชื่อไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม" การที่พ่อขุนรามคำแหง
ทรงอนุญาตให้ราษฎรทูลเกล้าถวายฎีกาเวลาที่มีความเดือดร้อน นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการประสิทธิ
ประสาทความเป็นธรรมแก่ราษฎรด้วยองค์พระมหากษัตริย์เอง และสืบเนื่องมาครบเท่าทุกวันนี้

6. กฎหมายเกี่ยวกับที่ดิน สมัยสุโขทัยใช้หลักผู้ใดหักล้างฉางพงบริเวณใด และเพาะปลูก
พืชผักผลไม้ลงไปไหนที่ใดย่อมได้มาซึ่งการครอบครองที่ดินบริเวณนั้น ที่ดินสามารถตกเป็นทรัพย์สิน
มรดกได้ ดังในศิลาจารึกที่ว่า "สร้างป่าหมาก ป่าพญั่วทั่วเมืองนี้ทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายเมืองนี้ ป่าดงก็
หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่มัน" การได้ที่ดินไว้คงเป็นการได้ไว้ใน
ลักษณะที่เป็นสิทธิครอบครอง หรือเป็นกรรมสิทธิ์ที่อาจใช้ยันกันได้ระหว่างเอกชนต่อเอกชน คงจะนำ
ไปเพื่ออ้างสิทธิต่อพระเจ้าแผ่นดินไม่ได้ เพราะที่ดินทั้งหลายเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน คือพ่อขุนราม
คำแหง ดังถ้อยคำในศิลาจารึกที่ว่า เมื่อ "ที่ดูตาย จึงได้เมืองแก่กูทั้งกลม"

7. กฎหมายมนุษยธรรม กฎหมายมนุษยธรรมเป็นคำที่มาจากภาษาอังกฤษว่า humanitarian
law เป็นกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเชลยศึก และพลเรือนในยามศึกสงคราม ในศิลาจารึก
บัญญัติว่า "ได้ข้าเชือก ข้าเชือ หัวฟุ้ง หัวรบ กิสิ บ่ฆ่าบ่ตี" ซึ่งหมายความว่า เวลาที่สุโขทัยทำศึกสงคราม
กับอาณาจักรต่าง ๆ หากจับข้าศึกศัตรูได้ ทั้งที่เป็นทหารธรรมดาหรือทหารระดับแม่ทัพนายกอง พ่อขุน
รามคำแหงทรงห้ามมิให้ทำร้ายหรือฆ่าทิ้ง ซึ่งตรงกับหลักการปฏิบัติต่อเชลยศึก อันเป็นหลักสากลตาม
อนุสัญญากรุงเจนีวา ปี ค.ศ. 1949

8. กฎหมายเกี่ยวกับผู้ลี้ภัย หากผู้ใดมีเดือดร้อน "คนใดชี้ข้างมาหา พาเมืองมาสู่ ช่วยเหนื่อ
เพื่อผู้ มันบ่มีข้างบ่มีม้า บ่มีบัว บ่มีนาง บ่มีเงื่อน บ่มีทอง ให้แก่มัน ช่วยมันดวงเป็นบ้านเป็นเมือง" ซึ่ง
หมายความว่า ผู้ใดพาเอาผู้คนมาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร นำเอาบ้านเมืองมาถวายมิดกิด ก็ทรงพระราช
ทานความช่วยเหลือ หากผู้มาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารไม่มีผู้คน ช้างม้าวัวควาย ไม่มีเงินมีทองก็ทรง
พระราชทานให้เพื่อตั้งเป็นบ้านเป็นเมืองขึ้นมาใหม่

ศึกษากรีกของพ่อขุนรามคำแหงมีลักษณะเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญ

เพื่อความเข้าใจอันดีจะต้องทำความเข้าใจเสียก่อนว่า คำว่า "รัฐธรรมนูญ" กับ "กฎหมายรัฐธรรมนูญ" นั้น มีความหมายต่างกัน โดยคำว่ารัฐธรรมนูญ หมายถึง กฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับการปกครองประเทศใดประเทศหนึ่ง มีลักษณะเป็นกฎหมายสูงสุด เป็นลายลักษณ์อักษร เขียนไว้ในฉบับเดียวกัน บัญญัติถึงการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย การกำหนดองค์การเกี่ยวกับการปกครอง การประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ตัวอย่างของรัฐธรรมนูญ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้น

ส่วนคำว่า กฎหมายรัฐธรรมนูญ หมายถึง บรรดากฎหมายทั้งปวงที่กำหนดเกี่ยวกับการปกครองประเทศ ซึ่งอาจได้แก่ พระราชกฤษฎีกาของพระเจ้าแผ่นดินสมัยที่มีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolute monarchy) พระราชบัญญัติที่ตราขึ้นโดยรัฐสภา คำพิพากษาของศาล หรือธรรมเนียมปฏิบัติรัฐธรรมนูญ (constitutional convention) หรือในรัฐธรรมนูญของไทยเรียกว่า ประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ก็ได้ จะเห็นได้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญมีแหล่งที่มาแตกต่างกัน เช่น ในกรณีของประเทศอังกฤษ ได้แก่ Magna Carta ค.ศ. 1215 ของกษัตริย์จอห์นแห่งประเทศอังกฤษ Bill of Rights 1689 ซึ่งบัญญัติการระงับการใช้กฎหมายโดยกษัตริย์โดยไม่ได้รับความยินยอมของรัฐสภาเป็นสิ่งผิดกฎหมาย Petition of Right 1628 เป็นบทบัญญัติการต่อต้านการเก็บภาษีโดยไม่ได้รับความยินยอมของรัฐสภา ฯลฯ จะเห็นได้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญมีที่มาต่าง ๆ กัน ถ้าเป็นพระราชบัญญัติด้วยกัน กฎหมายใหม่ย่อมแทนที่กฎหมายเก่า กฎหมายรัฐธรรมนูญที่เกิดจากพิพากษาของศาลย่อมจะขัดกับกฎหมายลายลักษณ์อักษรไม่ได้ เพราะศาลมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย และมีหน้าที่ตีความกฎหมายเท่านั้น ส่วนธรรมเนียมปฏิบัติรัฐธรรมนูญที่บางครั้งเรียกกันว่า จารีตประเพณีการปกครองนั้น ไม่มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงเห็นได้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญอาจมีการบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้

ในบรรดากฎหมายรัฐธรรมนูญที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นต้นแบบของรัฐธรรมนูญในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน การเก็บภาษีจากประชาชน ได้แก่ Magna Carta ค.ศ. 1215 Magna Carta เป็นกฎบัตรที่ตราขึ้นโดยกษัตริย์จอห์น (King John) แห่งประเทศอังกฤษ เมื่อปี ค.ศ. 1215 เป็นกฎบัตรที่ตราขึ้นมาเพื่อวางระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับขุนนางที่รับพระราชทานที่ดินไปทำประโยชน์ให้เป็นที่อยู่อาศัยเพื่อความชัดเจนและแน่นอน ในระบบการปกครองแบบศักดินาสวามิภักดิ์ (feudalism) ซึ่งแต่เดิมกำหนดไว้เป็นจารีตประเพณี แต่กษัตริย์จอห์นทรงละเมิดจารีตประเพณีดังกล่าวจนเป็นที่เดือดร้อนของประชาชน พวกขุนนางจึงบังคับให้กษัตริย์จอห์นยอมรับในข้อกำหนดต่าง ๆ ที่พวกขุนนางได้ร่างเตรียมไว้ โดยการประทับตราแผ่นดิน

ลงไปในเอกสาร และเพื่อเป็นการถวายเกียรติแก่กษัตริย์จอห์น จึงให้กษัตริย์จอห์นตราเป็นกฎบัตร ซึ่งมีชื่อเรียกในภายหลังว่า แมกนา คาร์ตา (Magna Carta) โดยสรุปแล้ว แมกนา คาร์ตา ได้บัญญัติเรื่องต่าง ๆ ไว้โดยสังเขป ดังนี้

บทนำ

1. การกำหนดสิทธิของชนชั้นต่าง ๆ ของชุมชนในสมัยกลาง
2. การกำหนดให้ฝ่ายศาสนจักรมีอิสระเสรี
3. นครลอนดอนและเมืองอื่น ๆ ย่อมได้รับประโยชน์ สิทธิเสรีภาพ และจารีตประเพณีที่มียุติแต่เดิม

4. พ่อค้าจะถูกเก็บภาษีด้วยความไม่เป็นธรรมไม่ได้
5. บุคคลจะถูกลงโทษไม่ได้ เว้นแต่จะมีคำตัดสินของบุคคลในฐานันดรเดียวกัน และเป็นไปตามตัวบทกฎหมาย

6. บุคคลย่อมจะได้รับความยุติธรรมทุกคน ความยุติธรรมต้องไม่ซื้อได้มาด้วยการซื้อหา ปัจจุบัน บทบัญญัติใน แมกนา คาร์ตา ที่ยังมีผลใช้บังคับอยู่เหลือน้อยมาก แต่คุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพของประชาชนยังคงดำรงอยู่ตราบเท่าทุกวันนี้

จากรายละเอียดโดยสังเขปของ แมกนา คาร์ตา ดังได้กล่าวมาแล้ว จึงมีการนำเอาศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงไปเทียบเคียงกับ Magna Carta ของกษัตริย์จอห์น ประกอบกับศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมีความเก่าแก่ห่างจาก Magna Carta เพียง 68 ปี (1283 - 1215) เท่านั้น ทั้งศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง และ Magna Carta มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันหลายประการ ดังนี้

1. กฎหมายทั้งสองฉบับเป็นการจำกัดอำนาจของกษัตริย์ในการจัดเก็บภาษี แต่มีข้อแตกต่างกันโดยกษัตริย์จอห์นถูกบรรดาขุนนางบังคับไม่ให้จัดเก็บภาษีด้วยความไม่เป็นธรรม ในขณะที่ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงทรงยกเลิกการจัดเก็บจังกอบซึ่งคือภาษีผ่านแดนด้วยความปิตินธิของพระองค์เอง

2. ต่างก็มีการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกรณีต่าง ๆ เช่น ในศิลาจารึกมีการประกันสิทธิของประชาชนในการรับมรดก สิทธิในการเดินทาง สิทธิในการซื้อขาย สิทธิที่จะได้รับความยุติธรรม และสิทธิในการร้องทุกข์ทุกแก่เจ้าอาญา ในขณะที่ยุติแมกนา คาร์ตา ของกษัตริย์จอห์นมีการประกันสิทธิในการจะได้รับการพิจารณาตัดสินกับบุคคลในฐานันดรเดียวกัน สิทธิจะไม่ต้องถูกเก็บภาษีด้วยความไม่เป็นธรรม เป็นต้น

3. เป็นบทบัญญัติที่ต่างก็ตราขึ้นมาโดยองค์อธิปัตย์ ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน หากแต่มีการอ้างที่มาแห่งอำนาจต่างกัน ในกรณีของกษัตริย์จอห์น ทรงกล่าวว่า พระองค์ทรงได้อำนาจ

การปกครองด้วยพรของพระเจ้า ส่วนพ่อขุนรามคำแหง ทรงกล่าวว่า พระองค์สืบราชสมบัติต่อจากพ่อขุนบานเมือง พระเชษฐาของพระองค์

4. มีการกำหนดขอบเขตการปกครองโดยกษัตริย์จอห์นทรงเป็นกษัตริย์ของอังกฤษ เป็นขุนแห่งไอร์แลนด์ ดุ๊กแห่งนอร์ม็องดี และอาภิแคนและเฮิร์ธแห่งอังกฤษ ส่วนพ่อขุนรามคำแหงทรงเป็นกษัตริย์ที่มีอำนาจปกครองเมืองต่าง ๆ เช่น เมืองพิซิจร เมืองพินญโลก ฯลฯ

เมื่อผู้คนทั้งหลายต่างก็มีความเห็นว่า Magna Carta ของกษัตริย์จอห์นมีลักษณะเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญ ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงก็มาจะมีลักษณะเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญด้วย

ความจริงที่ว่า ถ้อยคำบางตอนของศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงที่มีลักษณะเป็นกฎหมายกิติ เป็นปฐมรัฐธรรมนูญของประเทศไทยก็มิใช่เป็นความเห็นเช่นนั้นเฉพาะแต่ในหมู่นักไทยเท่านั้น หากแต่ยังเป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักนิเทศศาสตร์นานาชาติด้วย ดังที่คณะกรรมการนิเทศศาสตร์นานาชาติ (International Commission of Jurists) ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานศิลาจารึกจำลองต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อไปประดิษฐานไว้ ณ สำนักงานใหญ่ของคณะกรรมการนิเทศศาสตร์นานาชาติ ณ กรุงเจนีวา ประเทศสวิดเซอร์แลนด์ โดยคณะผู้วิกรมการนิเทศศาสตร์นานาชาติเห็นว่า ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงเป็นสักขีพยานที่แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีการปกครองโดยหลักนิติธรรม (Rule of Law) มาเป็นเวลายาวนานแล้ว ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพอย่างบริบูรณ์

เจ้า

ขุน

มรดก

การ

การ

การ

การ

การ

การ

การ

การ

การ

การ

การ